

В. Нікітін,

доктор юридичних наук,
завідувач кафедри права та публічного управління
Київського національного університету будівництва і архітектури
ORCID ID: 0000-0001-6915-6319

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАКТИКИ

Вступ. Доказування у сфері адміністративної юстиції виконує ключову функцію – забезпечує відповідність судового рішення Конституції, закону та принципам верховенства права [1]. На відміну від приватноправових спорів, де процесуальна ініціатива сторін є майже домінантною, публічно-правові конфлікти характеризуються інституційною асиметрією доступу до відомостей: значна частина релевантної інформації зосереджена у володінні суб'єктів владних повноважень. Відтак, баланс між змагальністю та офіційним з'ясуванням обставин набуває практичного змісту через інструменти витребування судом доказів, коли без цього неможливе повне і всебічне встановлення юридично значущих фактів [2].

Нормативний каркас, що визначає предмет і засоби доказування, формує Кодекс адміністративного судочинства України, який закріплює відкритий підхід до джерел доказів (письмові, речові, електронні, показання свідків, висновки експертів тощо) та критерії їх оцінки – належність, допустимість, достовірність, достатність [2]. Цей каркас функціонує у взаємодії із законами, що регулюють організацію правосуддя та процесуальну інфраструктуру: Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає інституційні засади судової влади та гарантії незалежності, що опосередковано вплива-

ють і на якість доказування (зокрема через вимоги до мотивування судових рішень) [3]. Цифровізація документообігу, електронні форми комунікації і застосування кваліфікованого електронного підпису спираються на Закон «Про електронні документи та електронний документообіг» і Закон «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», що закріплюють юридичну силу електронних документів, порядок їх зберігання та верифікації [4; 5]. Для доступу до доказової інформації з органів влади важливе значення мають Закон «Про доступ до публічної інформації» та Закон «Про захист персональних даних», які встановлюють межі розкриття, механізми часткового доступу і вимоги до обробки персоніфікованих відомостей у судовому провадженні [6; 7].

Цифрове середовище сприяє появі та масовому застосуванню електронних доказів. Разом з тим зростає вразливість судового процесу до технічних помилок і маніпуляцій із файлами. У науковій літературі підкреслюється, що інформаційна переконливість електронного доказу має сенс лише в поєднанні з бездоганною процесуальною історією його формування і подання; відтак, без належної перевірки походження, метаданих, контрольних сум, умов зберігання та передачі суд не може визнати такі

в реєстрах, вебпублікації на офіційних ресурсах створюють нові типи доказів. Суд має перевірити їх походження, незмінність і надійність, інакше зростає ризик процесуальних втрат через відмову у прийнятті доказу чи визнання його недостатнім.

Другий аспект актуальності – інформаційна асиметрія в адміністративних спорах. Органи влади концентрують релевантні дані, послуговуються внутрішніми інформаційними системами і нерідко посиляються на відсутність технічної можливості швидко надати повний масив відомостей. За цих умов процесуальна проактивність суду (витребування, встановлення строків і наслідків їх пропуску), санкції за безпідставну відмову) стає необхідним інструментом забезпечення матеріальної істини, не порушуючи принцип змагальності.

З огляду на наведене, у статті інтегровано нормативну (Конституція, КАС, спеціальні закони), доктринальну (сучасні наукові підходи) та практико-орієнтовану оптику. Подальші розділи послідовно розкривають: визначення предмета і меж доказування; стандарти оцінки доказової інформації; алгоритми застосування судом повноважень з витребування; перевіірочні критерії для електронних доказів; правила балансування між доступом до інформації та захистом персональних даних; а також типові помилки та способи їхнього процесуального виправлення.

Актуальність дослідження зумовлена поглибленням цифровізації державного управління і правосуддя, що істотно змінює структуру доказової бази у публічно-правових спорах. Електронні комунікації, транзакції

Огляд останніх досліджень. Проблематика доказування в адміністративному судочинстві останніми роками системно опрацьовується українськими науковцями, серед яких показові підходи запропонували М. В. Колеснікова та О. В. Авраменко. У статті М. В. Колеснікової («Докази та доказування в адміністративному судочинстві», 2024) наголошується на інтеграції змістового і формального вимірів доказу: інформаційна переконливість джерела не може відриватися від процесуальної коректності його здобуття, оформлення й подання. Авторка підкреслює єдність дослідження і оцінки як пізнавально-процесуального циклу, наголошує на відсутності наперед установлені сили окремих видів доказів і на необхідності мотивованої судової аргументації при прийнятті/відхиленні електронних матеріалів. У площині електронних доказів Колеснікова звертає увагу на потребу верифікації метаданих, підтвердження джерела походження та узгодженості файлів з іншими матеріалами справи (перехресна перевірка) [8].

Позицію О. В. Авраменка («Докази та доказування в адміністративному судочинстві України: виклики судової реформи», 2025) можна резюмувати як акцент на процесуальній проактивності суду в умовах інформаційної асиметрії: коли орган публічної влади контролює релевантні дані, суд зобов'язаний застосувати інструменти витребування, не руйнуючи принцип змагальності. Вчений також підкреслює значення єдності касаційних орієнтирів для стабілізації критеріїв належності, допустимості та достатності електронних доказів у типових категоріях адміністративних спорів [9].

Останні дослідження сходяться в тому, що стандарти оцінки – належність, допустимість, достовірність, достатність – слід застосовувати не як формальні «фільтри», а як послідовний алгоритм: ідентифікація джерела, зв'язок з предметом доказування, перевірка способу одержання і збе-

реження, зіставлення з сукупністю доказів, належне мотивування причин надання/ненадання переваги. На тлі цифровізації правосуддя цей алгоритм має бути доповнений мінімальним перевірочним пакетом для електронних доказів: файл; метадані і/або хеш-контроль; журнал подій/лог; контекст створення (система, версія, налаштування); підтвердження застосування КЕП – якщо такий використовувався [4; 5; 8].

Водночас дослідницький дискурс звертається до інтерфейсу режимів: доступу до публічної інформації та захисту персональних даних. Для забезпечення права на справедливий суд і ефективного судового контролю над адміністрацією наука підтримує концепцію мінімально достатнього розкриття, що поєднує частковий доступ (маскування ідентифікаторів, агрегація) із процесуальним керівництвом суду [6; 7]. Зіставлення цих підходів із конституційними засадами діяльності публічної влади та процесуальною рамкою КАС України показує, що узгоджене нормативне та практичне регулювання є передумовою однакових стандартів оцінки доказів по всій країні [1; 2; 3].

Узагальнюючи, праці М. В. Колеснікової та О. В. Авраменка утворюють комплементарну рамку: перша – про методологічну єдність доказу (зміст/форма) і роль мотивування, друга – про організаційно-процесуальні механізми подолання інформаційної асиметрії та стабілізацію практики через касаційні орієнтири. Їхні висновки логічно «стикуються» із законодавством про електронні документи та довірчі послуги, а також із нормами про доступ до публічної інформації та захист персональних даних, які задають межі і способи отримання/розкриття відомостей у публічно-правових спорах, у межах процесуальної архітектури, визначеної Конституцією й КАС України.

Мета і завдання статті. Метою статті є формування цілісної, операційної моделі доказування в адміні-

Окремою задачею є інституціоналізація балансу між правом на доступ до інформації та охороною персональних даних у доказуванні: потрібно

Дослідницька оптика статті спирається на сучасні доктринальні підходи, які трактують доказ як єдність змісту та процесуальної форми й наполягають на відсутності наперед установлені сили окремих видів доказів; цю оптику застосовано для розроблення практичних правил щодо верифікації електронних файлів і структурування мотивувальної частини рішень. Водночас ураховано акценти щодо стабі-

лізуючої ролі касаційної інстанції та потреби в уніфікації критеріїв допустимості й розумного перерозподілу тягаря доказування у справах проти суб'єктів владних повноважень, що впливають із сучасних досліджень та узагальнень практики. Синтез цих теоретичних і прикладних позицій дозволяє виробити послідовний, технологічно чутливий до електронного середовища підхід, орієнтований на практику судів першої та апеляційної інстанцій [8; 9].

У підсумку завданням цього дослідження є не лише опис чинних норм і констатація проблем, а й пропозиція узгодженого методичного інструментарію для судів і учасників процесу: окреслення перевірконої тріади для електронних доказів як мінімального стандарту подання і дослідження; формулювання критеріїв пропорційності при вирішенні колізії між доступом до інформації й приватністю; визначення меж і процедурних наслідків судової проактивності; деталізація елементів мотивування рішень, що забезпечують відтворюваність і апеляційну стійкість. Усі ці складові вибудовуються в межах конституційних орієнтирів і процесуальних приписів КАС України, з урахуванням вимог законодавства про електронні документи та довірчі послуги, а також інформаційних режимів, релевантних доказуванню в адміністративних справах, і кореспондують сучасним науковим підходам, викладеним у фахових публікаціях.

Виклад основних положень. Предмет доказування в адміністративному судочинстві окреслює сукупність обставин, без встановлення яких неможливе законне й обґрунтоване вирішення публічно-правового спору: наявність чи відсутність порушення прав, правомірність адміністративного акта або бездіяльності, а також причинно-наслідковий зв'язок між управлінським рішенням і наслідками для позивача. Ці обставини витікають із матеріальних норм публічного права, але процес їх встановлення підпоряд-

кований приписам процесуального закону, що визначає джерела та правила оцінки доказів. Конституційні засади верховенства права та обов'язку держави гарантувати права і свободи визначають межі допустимого втручання публічної влади й стандарти судового контролю, що безпосередньо впливають на побудову предмета доказування у справах проти суб'єктів владних повноважень [1]. У результаті предмет доказування набуває подвійного виміру: змістовного (які факти мають бути встановлені) і процедурного (яким способом ці факти доводяться та перевіряються, аби зберегти легітимність результату) [2; 8].

Адміністративний процес поєднує принцип змагальності з офіційним з'ясуванням обставин: сторони подають і обґрунтовують докази, а суд у межах своїх повноважень витребує відомості там, де інакше істотні факти залишаться недосяжними. Таке поєднання впливає з архітектури судової влади та стандартів якості судового розгляду, закріплених у законі про судоустрій, який через вимоги до мотивованості рішень і процесуальної форми опосередковано задає рамку й для доказування [3]. У цифровому середовищі предмет доказування дедалі частіше включає події й стани, відбиті в електронному документообігу, державних реєстрах, телеметрії інформаційних систем, що вимагає застосування спеціальних законів про електронні документи й довірчі послуги як частини загальної доказової логіки [4; 5].

Межі доказування визначаються зв'язком між пропонованою інформацією та предметом спору: суд приймає лише те, що сприяє встановленню істотних обставин, і відхиляє надлишкові чи другорядні матеріали. Критерій релевантності працює разом із процесуальною економією: навіть точнісний, але периферійний доказ не повинен розмивати фокус провадження. В умовах, коли ключові дані контролює орган влади, межі доказування

не дорівнює дослідженню. Вимога до мотивувальної частини рішення – це не лише обов'язок форми; вона має конституційно-правову природу, адже стосується гарантій справедливого суду та підзвітності судової влади суспільству. Саме тут проявляється роль касаційної інстанції: через узагальнення помилок нижчих судів касація задає методичні орієнтири щодо взаємозв'язку дослідження та оцінки.

Електронні джерела – e-mail, веб-сторінки, витяги з реєстрів, машинні журнали подій, цифрові зображення, телеметрія – стають типовими у публічно-правових спорах. Щоб вони набули процесуальної легітимності, суд перевіряє не лише їх інформаційний зміст, а й ланцюг створення та зберігання. На рівні спеціального законодавства юридична сила електронного документа впливає з правил його створення, підписання, зберігання та відтворення, а достовірність технічних атрибутів – з довірчих послуг (кваліфікований підпис, часові мітки, сертифікаційна інфраструктура). Перенесення цих вимог у процесуальний контекст означає застосування перевіркової тріади: автентичність (джерело і авторство), цілісність (захист від модифікацій; контроль хеш-сум і метаданих) та простежуваність (chain of custody у часових мітках, логах і реєстрових позначках). Наукові розвідки вимагають, щоб судовою мотивацією у цифрових спорах містила відповіді принаймні на ці три запитання; інакше бар'єр допустимості не пройдено.

Особливу роль відіграють офіційні вебресурси й державні реєстри. Коли позивач посилається на відомості з відкритого реєстру або на цифрову публікацію органу влади, суд має встановити їх офіційність, незмінність і точний стан на релевантний момент часу. При цьому, навіть якщо інформація формально доступна позивачу, суд не може ігнорувати реальну асиметрію ресурсів між приватною особою та публічною адміністрацією –

відновлення балансу досягається процесуальними механізмами витребування і перевірки автентичних джерел.

Суд щоразу балансує між правом на доступ до відомостей та охороною приватності. Закон про доступ до публічної інформації закріплює презумпцію відкритості даних органів влади й механізми витребування, тоді як закон про захист персональних даних вимагає законної мети, пропорційності та мінімізації обсягу персональної інформації [6; 7]. У процесуальному вимірі це трансформується у принцип мінімально достатнього розкриття: суд визначає, який обсяг ідентифікуючих елементів є необхідним для встановлення фактів, і застосовує маскування, агрегування або частковий доступ там, де це не шкодить істині, але знімає ризики надмірного втручання в приватність. Конституційна оптика примушує суд мотивувати обраний обсяг розкриття як такий, що відповідає вимогам необхідності та пропорційності у демократичному суспільстві.

Процесуальна проактивність – не альтернатива змагальності, а інструмент компенсації інформаційної асиметрії. Коли істотні відомості знаходяться під контролем органу влади, суд повинен видати чітку ухвалу про витребування, у якій ідентифікує джерело, перелік документів, їх релевантність і строки надання. Безпідставна відмова або затягування з боку органу влади має породжувати процесуальні наслідки, зокрема можливість формування судом несприятливого фактичного висновку для сторони, яка перешкоджає встановленню істини. Таке рішення кореспондує із засадничими вимогами справедливого суду та з конституційним обов'язком держави забезпечити ефективні засоби захисту прав. Важливо, щоб межі проактивності були описані в мотивації: суд пояснює, чому без витребуваних матеріалів істину неможливо встановити, і як обрані заходи зберігають рівність сторін.

Сторони часто плутають зміст і форму доказу: позивачі заміняють доказову базу правовими оцінками або приносять «яскраві» скриншоти без метаданих; відповідачі-органи обмежуються частковим розкриттям без пояснення причин, посиляються на «технічну неможливість» або надають копії без підтвердження їх походження й цілісності. Ці помилки коригуються через обов'язок структурувати подання: кожен електронний матеріал супроводжується відомостями про джерело, час, спосіб створення, контекст і контроль цілісності; орган влади пояснює, які саме технічні перешкоди існують і чому не може бути наданий альтернативний канал доступу. Для судів типовою проблемою є формальна мотивація прийняття/відхилення цифрових матеріалів; її вирішує впровадження «мінімального чек-листа» у мотивувальній частині: джерело – верифікація – виключення модифікації – ланцюг зберігання – кореляція з іншими доказами.

Єдність стандартів досягається через сталі орієнтири в касаційній практиці, яка кристалізує тест на належність, допустимість, достовірність і достатність для окремих типів електронних доказів, а також окреслює межі судової проактивності. Операційні орієнтири – вимога до опису способу верифікації джерела, перевірки незмінності, відтворення ланцюга зберігання, визначення причин відхилення альтернативних матеріалів – мають повторювано з'являтися у рішеннях вищих інстанцій, формуючи стандарти мотивування, що переносяться на першу та апеляційну інстанції [9]. Таке вирівнювання знижує регіональні диспропорції, підвищує передбачуваність і сприяє належному застосуванню спеціальних норм електронного права в межах процесуальної тканини КАС України [2; 4; 5].

Практична ефективність доказування у спорах проти публічної адміністрації залежить від здатності сторін і суду перетворити технічні приписи

1. Нормативна деталізація КАС України щодо електронних доказів: передбачити мінімальний пакет подання – файл, метадані/хеш, журнал подій, контекст створення (система/версія/налаштування), підтвердження КЕП (за наявності). Це безпосередньо впливає з законів про електронні документи та довірчі послуги і має бути інтегровано в процесуальний тест.

2. Процесуальні наслідки безпідставної відмови у розкритті: якщо суб'єкт владних повноважень не надає витребувані дані без обґрунтування або затягує їх подання, суд застосовує несприятливий фактичний висновок для цієї сторони в межах релевантності доказів; норма має бути чітко закріплена в КАС і узгоджена з правилами доступу до інформації та охорони персональних даних.

3. Методичні орієнтири касації: запровадити єдині «чек-листи мотивування» для електронних доказів (джерело → верифікація → виключення модифікації → chain of custody → кореляція з іншими джерелами). Це підвищить апеляційну стійкість рішень і знизить регіональну фрагментацію.

4. Алгоритм процесуальної проактивності: визначити у КАС критерії і межі судових ініціатив щодо витребування відомостей у справах проти органів влади, включно з типовими формулами ухвал (перелік документів, релевантність, строки, наслідки ненадання); це забезпечить реальну рівність сторін без підміни змагальної природи процесу.

5. Операційні протоколи для балансування доступу і приватності: закріпити у процесі порядок часткового розкриття, анонімізації та сегментації наборів даних, що містять персональні відомості, з обов'язком суду пояснити, чому саме такий обсяг відповідає критеріям необхідності й пропорційності.

Запропоновані заходи не виходять за межі чинної правової системи й спираються на існуючі конституційні засади, процесуальну архітектуру КАС та спеціальні норми інформаційного й електронного права. Їх імплементація дає очікуваний ефект: передбачуваність правозастосування, зниження процесуальних втрат у цифрових спорах, посилення судового контролю за публічною адміністрацією та стійкість рішень у перегляді. У підсумку, запропонована операційна модель доказування – це узгоджений

набір правил і практик, який відповідає вимогам конституційного правопорядку і водночас забезпечує технологічну чутливість суду до природи електронних джерел у публічно-правових конфліктах.

Стаття присвячена комплексному аналізу особливостей доказування в адміністративному судочинстві України в контексті сучасних трансформацій публічно-правових відносин та цифровізації доказової бази. У дослідженні уточнено зміст і межі активної ролі суду у витребуванні й дослідженні доказів, співвідношення змагальності та офіційного з'ясування обставин, а також стандарти належності, допустимості, достовірності та достатності доказів. Окрема увага приділена електронним доказам і доказовим презумпціям у справах проти суб'єктів владних повноважень, питанням розподілу тягара доказування, належного обґрунтування рішень та процесуальної економії. Проаналізовано проблемні аспекти доступу до публічної інформації й захисту персональних даних у доказуванні, взаємодію із суміжними режимами (адміністративні процедури, дисциплінарні провадження), а також вплив стандартизації електронного документообігу на оцінку доказів. На основі огляду наукових підходів і практичних кейсів запропоновано критерії оцінки цифрових артефактів (автентичність, цілісність, простежуваність), окреслено типові помилки сторін і судів у формуванні доказової стратегії, сформульовано рекомендації щодо уніфікації підходів до електронних доказів, деталізації процесуальних приписів щодо витребування від органів влади та вдосконалення роз'яснень з питань тягара доказування. Результати мають практичну цінність для суддів, адвокатів, представників органів влади та дослідників, які працю-

ють із публічно-правовими спорами в умовах інтенсивної цифровізації адміністративного процесу.

Ключові слова: адміністративне судочинство, суд, адміністративний суд, докази, доказування, належність, допустимість, достовірність, достатність, електронні докази, тягар доказування, стандарти доказування, судова дискреція, активна роль суду, презумпції, доступ до публічної інформації, захист персональних даних.

Nikitin V. Specifics of evidence in administrative justice: modern trends and practical challenges

The article examines the distinctive features of proof in Ukrainian administrative adjudication amid the digital transformation of public-law disputes. It clarifies the scope of the court's proactive role in obtaining and examining evidence, the balance between adversarial proceedings and official investigation of facts, and the standards of relevance, admissibility, credibility, and sufficiency. Particular attention is paid to electronic evidence and evidentiary presumptions in cases against public authorities, the allocation of the burden of proof, the duty to provide reasoned decisions, and procedural economy. The study addresses practical challenges concerning access to public information and personal data protection in evidence-gathering, the interface with neighboring regimes (administrative procedures, disciplinary proceedings), and the impact of standardized e-document flows on evidentiary assessment. Building on scholarly approaches and practice-oriented case analysis, the paper proposes criteria for evaluating digital artifacts (authenticity, integrity, traceability), highlights recurring errors by parties and courts in shaping evidentiary strategies, and formulates recommendations to harmonize approaches

to electronic evidence, to refine procedural rules on compelling disclosure by administrative bodies, and to improve guidance on the burden of proof. The findings are intended for judges, attorneys, government representatives, and researchers engaged in public-law litigation, offering a coherent framework for handling evidence in an increasingly digital administrative process.

Key words: administrative justice, administrative court, evidence and proof, relevance, admissibility, credibility, sufficiency of evidence, electronic evidence, burden of proof, standards of proof, judicial discretion, proactive role of the court, legal presumptions, access to public information, personal data protection.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
4. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 36, ст.275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.
5. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 45, ст.400. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.
6. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011

№ 2939-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

7. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 34, ст. 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

8. Колеснікова М. В. Докази та до-

чинстві. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство», № 8. С. 378–383. 2024. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/311020/302322>.

9. Авраменко О. В. Докази та до-казування в адміністративному судочинстві України: виклики судової реформи. Наукові записки. Серія: Право, Вип. 18, 2025. С. 186–190. URL: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/580/605>.

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Дата надходження статті: 17.09.2025
Дата прийняття статті: 06.10.2025
Опубліковано: 24.11.2025